

метафорику и телесне сензације које сликају распоућеност идентитета између „бодрости и једрине духа” с једне и порозност физичких слабости с друге стране. Занимљиве су констатације о опажању светлости, о томе како светлост увек значи живот и наду, чак и кад је то тупа и безлична болничка светлост. Сања Перић успева да, једном речју, вешто и аргументовано покаже како ваља писати на примеру наоко почетничке, а заправо врло зреле збирке.

Прве књиге Сање Перић, Милоша Маркова и Вука Вучковића написане су са амбицијом да одговоре на реалистичне изазове квалитета: у питању су зрели првенци којима је естетска оствареност и језичка тачност у првом плану. Аутори и ауторка завређују наше најлепше жеље и снажну подршку, завређују да успеју у племенитом настојању да постану део српске књижевне баштине.

Проф. др Владислава ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
Одсек за англистику
vladislava.gordic.petkovi@ff.uns.ac.rs

У ПОТРАЗИ ЗА ИПОСТАСНОМ УМЕТНОШЋУ

Владимир Коларић, *Хришћанство и уметност*, Библос, Београд 2021

У радовима по тематској и методолошкој сродности, окупљеним и разврстаним у књизи *Хришћанство и уметност*, Владимир Коларић поставља хипотезу о уметничкој, као нарочитом типу религијске духовности, духовности иманентној уметничкој контемплацији, обликованој одговарајућим стилско-уметничким средствима, а сагласано епохалним захтевима. Уметност није еквивалентна религији већ је њен естетски одраз и чулна спознаја Бога и створеног света. Хипотезу о чулно-телесној форми Божје благодати и њеној посредничкој улози која сведочи лепоту односа личности, али и човека и твари, аутор верификује многобројним примерима из савремене уметности коју је имао прилике да пропрати у својој богатој академској пракси и културно-естетичком хабитусу.

Књига *Хришћанство и уметност* с разлогом је подељена на два дела. Прву целину чине теоријски утемељени огледи о различитим уметничким феноменима, односно о моделативним, смисаоним и феноменолошким аспектима савременог и свеколиког уметничког стварања. Они су, углавном, пропуштени кроз сочиво хришћанске естетике, али са пуном свешћу о опште усвојеним конститутивним принципима сваке

врсте уметности појединачно. У другом делу књиге поређани су прикази уметничких радова који су заинтригирали ауторово естетичко чуло. У питању су остварења савремене књижевне, ликовне и филмске продукције, као и уметности стрипа, са драгоценим освртима на есејистичке књиге о Достојевском, дневничке белешке Андреја Тарковског и монографију Стевана Проштића, ретког припадника наше хришћански оријентисане хуманистике.

На крају првог дела налази се својеврсни појмовно-методолошки интермецо: аутодискурзивно-исповедни „Појмовник: уметност је форма радости” и теоријско-експликативни појмовник „Библија, филм и естетика”. У тим енциклопедијски конципованим огледима Коларић појашњава кључне речи властите естетичке мисли (филм, подтекст, еротика, звезде, Америка, ноар, Црни талас, декаденција, уметност као форма радости) и моделативне принципе филмске уметности у светлу хришћанске естетике, превасходно приликом адаптације библијских наратива. Да је Коларићево познавање теорије и историје филма на завидном нивоу, овде се још једном потврђује.

Сумарно речено, за Коларића је духовност уметности хришћански универзална и стабилна (и поред тога што је динамична и промењива) манифестација човекове иманентне духовности. Ослањајући се на ту деликатну епистемолошку противречност, његово феноменолошко задирање у тајну уметничког чини нам се подразумеваним и опипљивим, само што његова аргументација припада хуманистичком пољу чији је домен прогресивним експертизама на концептуалној мапи умногоне сузбијен. Он лако препознаје христолику суштину чулне форме, благодат човековог састваралаштва и оваплоћења те суштине у лепоти, као односу личности. Међутим, Коларић управо стилем својих експликација и ненаметљивом аподиктичношћу проналази елегантан излаз из лавиринта схоластике и сувођавог интелектуализма, с једне стране, а хипостазираних (пост)структуралистичких мисаоних комбинаторика, с друге. Тиме не заобилази концептуалне деривате једног, у суштини философски оправданог преиспитивања хуманистичко-просветитељског мненија о бићу уметности који су опколили академску свест и актуелно, заправо, свеважеће формулисање ствари, следствено томе, и измењено поимање света. Он у опису уметничких феномена прибегава посебној дискурзивној пракси, превасходно ослоњеној на непосредан искуствени дотицај са уметничким делом и животом. Коларићев духовно-естетички, али и списатељски ентузијазам превазилази конфузију вредности, јер је супротстављен аксиолошком релативизму који је устоличен постмодерном философијом.

Аутор монографије *Хришћанство и уметност* већ у уводним огледима, према потреби поткрепљеним медитацијама о телеолошким, контекстуалним, културолошким, друштвеним или психолошким предиди-

спозицијама стваралаштва, саставља слојевиту одбрану уметности од теолошког сужавања њеног поља духовности. Он, наизглед парадоксално – на модернистичком наслеђу, указује на, за њега евидентан, духовно-религијски аспект уметничког стварања и на личносни статус уметника. Конципирајући своје оправдање и похвалу уметности као сведочанства божанског у свету, космолошког поретка и призива слободе, Коларић уједно пружа аргументе за напуштање хегемоног секуларног теоријско-естетичког приступа, који превиђа или намерно одбацује њен логосни и телеолошки предзнак. Наиме, Коларић је, као теоретичар уметности, успео да се ослободи малигних предубеђења савремене естетичке мисли о крају уметности. Он је искористио историјску позицију у којој се затекао да рехабилитованим и отреситим христијанизованим приступом уметности осмотри духовно-историјски рад рационалистичког и просветитељског жрвња кроз који су многи историјски догмати били пропуштени, а потом и темељно простудира идеолошке консеквенце таквог револуционарног претреса, будући да је дубински утицао на наше поимање уметничких појава, суштине уметности и њеног статуса у свету. Коларић у својим созерцањима спретно избегава моралне и философске предрасуде наше епохе и самоуверено, сходно изграђеним духовно-аксиолошким критеријумима, креће се по вертикали модерног и савременог уметничког стваралаштва.

Његове опсервације о дијалектичком односу уметности и културе заснивају се на запажању да уметничко стваралаштво – и као естетска форма и као штићеник истине – онтички надилази културу која у последња три века ограничава религијску духовност, а да уметност пак генерише културу као друштвено отеловљење човековог састваралаштва с Богом. Иако не пренебрегава везаност уметности за друштвено-историјски контекст, уметничко дело за Коларића није искључиво културни објект, амблем или етикетирана културна вредност. Уметност за њега није ни изгред са симболичком ауром у конкретном времену и простору већ обележје новог живота. Инсистирањем на логосном и трансцендентном, макар и одсликавањем решетака властите тамнице, Коларић интелектуално одговорно опомиње на опасност сурвавања хуманистичких постулата у ужарено античовечанско гротло, реактивирајући притом идеју о искупитељској моћи уметности и боголикости слободног ствараоца. Можда и због тога у Коларићевом интерпретативном хоризонту као објекти посматрања и рашчитавања еквивалентан статус уживају облици и високе и ниске уметности. Он у њима препознаје луцидно обнаживање духовне стварности, иначе инваријантне у својој креативној варијантности.

У књизи *Хришћансџива и умејносџи* демонстриране су многе врлине есејистичког промишљања одређеног естетичког проблема: дискурзивна усредсређеност на конкретну тему, сувереност у изношењу аргумената,

слободно, готово разговорно изражавање misli, дијалогичност, сликовна конкретност и наративна пластичност. У личности есејисте обрела се ерудиција, свестрана култура и специфичан таленат да одабраним реторичким средствима и стилско-језичким нијансирањем изложи медитативна искуства и оживи појмовно. Коларићева незаорност у формирању критичког суда потврђује Лукачеву претпоставку да је есејиста критичар, који „из самог себе саздаје своје судилачке вредности”, али кроз есеј огољавајући и очуђујући процес суђења као контемплативно-стваралачку активност. Међутим, свестан властите епистемолошке омеђености, Коларић у свом „огледу за истином” на узоран начин испољава оно што је Теодор Адорно окарактерисао као „пониженост субјективности” иако је таква субјективност централно место самог огледа. Коларићева разборитост и савесност у разматрању уметности за човека и за свет приближна је Аристотеловом *fronesisu*, јер поред тога што узима у обзир све потенцијалне околности, а будним држи осећај за конкретну ситуацију, он усмерава ка исправном просуђивању, подједнако важном и у уметничкој пракси и у животу. Методолошки посматрано, Коларићев приступ приоритетно је феноменолошки, али тако што у сваком, за њега интригантном, уметничком делу трага за оним суштим, метафизичким слојем значења који се пројављује кроз јединствену уметничку форму, али форму својствену само тој ауторској поетици или стваралачкој визији.

Књига огледа *Хришћанство и уметности*, као и претходећа јој *Хришћанство и филм*, откривају нам упоришта Коларићеве естетичке мисли, која су, без претеривања можемо рећи, незаобилазна за хришћанско заснивање естетике уметности код нас:

1) **Изналажење уметности у тајнама христологије и тројичности, а не у магли лажних езотеријских симбола или огољеној предметности.** Евидентно је Коларићево снажно противљење произвољним мистификацијама, као и немотивисаним атомизацијама, како у концептуалној сфери, тако и у уметничкој пракси.

2) **Сагледавање постојећег оосветског устројства, помало и фукоовски, као лавиринтске, магијске скривености мреже, коју контролишу невидљиви центри моћи.** Лавиринт је, следствено Борхесовој песми, и свет преломљен кроз гносеолошки партикуларну људску свест. Он је, уједно, потврђује се у есеју о романима Агате Кристи, колика слика света у његовој палости, толико и пројекција нашег очајања због уклетости бивања у њему. Коларић, међутим, скреће нашу пажњу на то да уметност одвајкада свет сагледава „очима вере”, изван сваког зла, чиме потврђује здрав анархистички порив да се побуне у име слободе за Бога и „несводивости и неповредивости тајне”.

3) **Избегавање да се снисходи преовлађујућим псеудоапикалитичним дискурсима који су само концептуалне замке за идеологизацију**

хришћанске истине. Оне су сведочанство немоћи да се суочи са светом у његовом конкретном историјском виду.

4) Коначно, **Коларић је заговорник утопистичког учења и активности усмерених на потраживање другачијих, алтернативних парадигми, модела и међуодноса који ће унапредити постојеће стање.** Изнад свега, аутор *Хришћанства и уметности* преноси дугогодишње и плодно искуство трагања за уметношћу која није под знаком идеја и концепата, иако се у њима огледа, већ под знаком новог живота, као истинског реалитета.

Др Јана М. АЛЕКСИЋ
Научни сарадник
Институт за књижевност и уметност,
Београд
tiamataleksic@gmail.com

ИНТЕЛЕКТУАЛАЦ У ВРЕМЕНУ ЕКСПЕРТА

Славко Гордић, *Међу својима*, Академска књига, Нови Сад 2020

У луцидно постављеној дилеми на крају текста под насловом „Језик и писмо: греси и огрешења државе и струке”, који се налази међу осталим текстовима писаним на различите теме и различитим повојима, у књизи *Међу својима*, у дилеми која својом луцидношћу прецизно открива да дилеме заправо нема, професор емеритус Славко Гордић сублимира све оно што представља основни тон и дух ове књиге – а то је одговорност појединца и народа, заснована на познавању и препознавању свог и сопственог у култури, међу претходницима, али и потомцима. Отуд реч *огзив*, коју користи да би нагласио потребу за повезаношћу са сопственом културом. Ево те наводне дилеме која се разоткрива у конструкцији професора Гордића: „Ако истинско и доследно поштовање Устава и најављено прецизирање законских одредби не зауставе *шпенд* нашег културног самопорицања, за коју годину неће бити ћирилице, па ни бриге за нешто чега смо се одрекли. А будући историчари ће нагађати да ли је био посредни глобалистички фатум или срамотни нехај и кукавичлук”.

Не поричући да постоји *глобалистички фајџум*, Славко Гордић, црпећи интелектуалну и моралну снагу из познавања сопствене културе, њених високих домета, на одговорност за евентуални пораз позива психолошко-социолошки механизам самопорицања и одрицања од себе – дакле, на крају, без обзира на све спољашње утицаје, криви ћемо бити ми.